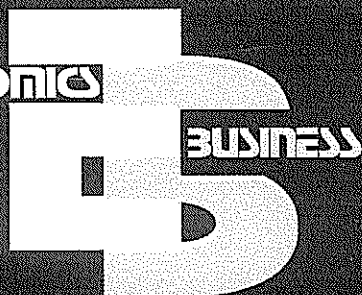

Гостин новинар: Анита Салтировска - ДОБРИОТ УЧЕНИК И ПОРАКИТЕ НА ММФ

ECONOMICS

BUSINESS

ЕКОНОМИЈА БИЗНИС

Година 14, ДЕКЕМВРИ 2011

Интервју:
Иван Штеријев,
директор на Ма-
кедонска берза

ЕКСКЛУЗИВНО МЕГА ИНТЕРВЈУ
НИКОЛЧЕ ПЕТКОСКИ

генерален директор на Еуро стандард банка

**МАЛИТЕ БАНКИ
ИМААТ СВОИ
ПРЕДНОСТИ**

ISSN 1409-6781

9 771409 678008

- 4 | Блиц...
- 7 | Воведник
- 20 | Графикон на месецот
- 30 | Издвојуваме
- 42 | Издвојуваме
- 50 | Од прва рака
- 61 | Издвојуваме
- 66 | Поимник
- 68 | Едукација
- 70 | Интересно
- 72 | Убава Македонија
- 74 | Берзански барометар
- 77 | Статистика

Издавач: "ЕУРО-МАК-КОМПАНИ" доо- Скопје
 Уредник: Билјана Радевска-Грујовска
 Маркетинг и техничко уредување: Кирко Бошкоски
 Лектор: Маргарита Манчева
 Фотографија: Александар Ивановски
 Печати "ВИНСЕНТ ГРАФИКА" - Скопје
 Адреса на редакцијата: ул. Црвена општина б.б., 1000 Скопје
 Телефон: +389 (0)2/3211-915 тел/факс: +389 (0)23119-218
 Web: www.emc.com.mk
 E-mail: euromakcompany@gmail.com
 Единствен даночен број (ЕДБ): МК4030992257114
 Жиро сметка 300000001076348,
 Комерцијална банка Скопје
 Девизна сметка: 40100-62016-1625730522-21808,

Годишна претплата: 2.950,00 денари со ДДВ

Списанието се оданочува со повластена даночна стапка согласно членот 30 од Законот за данок на додадена вредност. Носител на материјалните права е издавачот. Забрането е препечатување, копирање и умножување на написите или нивни делови без претходно обезбедена согласност од издавачот.

Погледите изнесени во објавените статии се на авторите на текстовите и не секогаш ги искажуваат погледите и ставовите на Редакцијата на "Економија и бизнис"

8

ЕКСКЛУЗИВНО МЕГА ИНТЕРВЈУ

НИКОЛЧЕ ПЕТКОСКИ,
генерален директор на Еуро стандард банка

**МАЛИТЕ БАНКИ
ИМААТ СВОИ ПРЕДНОСТИ**

22

КОЛУМНА

Д-р Марјан Петрески

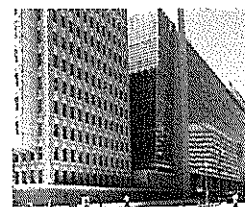
**ДОЛЖНИЧКА
ПЕРНИЦА**

24

АНАЛИЗА

**ШТО НАВИСТИНА КАЖУВА
ДУИНГ БИЗНИС ИЗВЕШТАЈОТ
НА СВЕТСКА БАНКА**

33

УПРАВУВАЊЕ СО ЧОВЕЧКИ РЕСУРСИ

М-р Ангела Костова-Трпеска

**ПОДУЧУВАЊЕ (COACHING) КАКО
МЕТОД ЗА РАЗВОЈ НА ВРАБОТЕНИ**

37

ГОСТИН НОВИНАР

Анита Салтировска

**ДОБРИОТ УЧЕНИК И
ПОРАКИТЕ НА ММФ**

43

Интервју

**Иван Штериев, директор на
Македонска берза
ТРГУВАЊЕТО СО АКЦИИ
ВО СВОЈАТАСУШТИНА Е
ТРГУВАЊЕ СО ИНФОРМАЦИИ**

57

Финансиски пазари

**Д-р Зоран Колев
ИСТРАЖУВАЊЕ ЗА УТВРДУВАЊЕ НА СТЕПЕНОТ НА ИНФОРМИ-
РАНОСТ НА СТРУЧНАТА ЈАВНОСТ ЗА ОСНОВНИТЕ
КАРАКТЕРИСТИКИ НА ПРИМАРНИОТ ПАЗАР НА КАПИТАЛ,
ИНИЦИЈАЛНИТЕ ЈАВНИ ПОНУДИ И СЕКУНДАРНИТЕ ПОНУДИ**

62

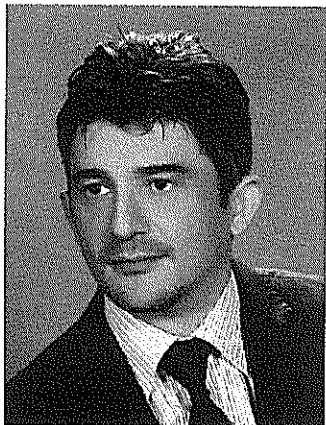
МАКРОЕКОНОМИЈА

Д-р Круме Николоски

**ЖИВОТНИОТ СТАНДАРД НАСПРОТИ
ЗДРАВЈЕТО НА ЕКОНОМИЈАТА**

ЖИВОТНИОТ СТАНДАРД НАСПРОТИ ЗДРАВЈЕТО НА ЕКОНОМИЈАТА

Д-р Круме Николоски

-продекан за настава на
Економски факултет
-Раководител на катедра
Економија, при
Универзитетот „Гоце Делчев“
– Штип

Објавени трудови:

-Креирање на економско
социјален модел – состојба и
перспективи, Годишен
зборник, Универзитет „Гоце
Делчев“ – Штип, Економски
факултет, 2010

-“Менаџмент здравствено
информациони системи - од
податоци преку информации
до знаење”- Годишен
зборник, Универзитет „Гоце
Делчев“ – Штип, Економски
факултет, 2009

Дали луѓето во една земја со поголем БДП или поголем БДП по жител се подобри или посреќни отколку луѓето во земја со помал БДП или помал БДП по жител? Не можеме да одговориме на ова прашање, бидејќи благосостојбата и среќата се субјективни. Една индивидуа со повеќе добра може да биде посреќна од индивидуа со помалку добра, но тоа не е можно. Индивидуата со помалку добра, но со многу слободно време, со малку загаден воздух и релаксиран начин на живот може да биде многу посреќна од индивидуата со многу добра, малку одмор и загадена, стресна околина. БДП показателите се корисни за да се добие проценка за производните капацитети на една економија, но тие и не мора да ја измерат среќата или благосостојбата.

Дали БДП или БДП по глава на жител е мерка за среќа или благосостојба?

Доколку сакаме да дознаеме во каква економска состојба е една индивидуа, тогаш едноставно ќе погледнеме во нејзиниот тековно расположлив доход. Индивидуите со висок расположлив доход можат многу полесно да си дозволат користење на неопходни и луксузни добра: подобро домување, подобра здравствена заштита, помодерни автомобили, односно да уживаат повисок животен стандард. Најчесто реалниот БДП per capita се користи како мерило за просечниот животен стандард и ни овозможува споредба на разликите во просечниот животен стандард

меѓу одделни земји. Зошто? Затоа што БДП per capita апроксимативно ја покажува пазарната вредност на финалните добра и услуги кои секоја индивидуа би можела да ги купи за период од една година под претпоставка дека секоја индивидуа добива подеднаков дел како резултат на распределбата на создадениот доход (БДП) на економијата. Економија која во континуитет го зголемува обемот на произведени добра и услуги овозможува зголемување на животниот стандард на своите граѓани.

Од макроекономска перспектива, разликите помеѓу богатите и сиромашните земји е во постигнувањето на одржливи стапки на раст на БДП од страна на развиените земји, додека сиромашните земји не успеале да достигнат одржлив раст. Разликите во животниот стандард помеѓу богатите и сиромашните земји се објаснуваат со разликите во продуктивноста како најзначаен фактор на економскиот раст. Со зголемување на продуктивноста се зголемува производството и достапноста до различни добра и услуги, односно зголемување на нивото на животниот стандард на популацијата. Доколку се прифати фактот дека колку е поголем БДП толку е поголем животниот стандард, тогаш можеме да констатираме дека БДП е поврзан со мерките на квалитетот на живот. Терминот квалитет на животот се однесува на благосостојбата на граѓаните на една земја. Меѓутоа, исто така, разликуваме и други компоненти, кои се немерливи, како што се:

здравјето, слободното време, квалитетот на животната средина, социјалниот живот и друго. Постојат и други стандарди на живеење, односно алтернативни мерки но тие сега не се предмет на обработка покрај реалниот БДП.

Во контекст на сето ова, БДП го одразува вкупното производство на одредена фабрика, но не ја вклучува штетата што ја предизвикува врз животна средина. Со загадувањето на животната средина се намалува благосостојбата. Исто така со загадувањето на квалитетот на воздухот и водата ќе се намали благосостојбата со зголемувањето и појавата на различни болести. Трошоците за превенција и лекување на болните ќе ги надминат добивките од зголемувањето на вкупното производство на фирмата. Затоа владата има обврска да воспостави законска регулатива за животната средина и истата да ја контролира и да работи во насока популацијата да има добро здравје. Оттука, факторите кои го определуваат животниот стандард се: бруто домашниот производ, реалниот доход на популацијата, бројот на популацијата и неговите карактеристики како што се социјални, културни,

БДП показателите се корисни, но тие и не мора да ја измерат среќата или благосостојбата

традиционални, материјални и образовни и структурата на болестите во државата и надвор од неа. Заеднички именител за сите овие карактеристики е здравјето како важна компонента на човечкиот капитал. Исто така здравјето е значајно за постигнување на

економски резултати. Во исто време, и економските резултати се значајни за здравјето на популацијата. Од овој аспект ќе дадеме преглед на две главни теми: влијанието на здравјето врз економијата и влијанието на економијата врз здравјето.

Влијанието на здравјето врз економијата

Поздравата популација е и попродуктивна популација. Ова е правило кое се фокусира само на оние кои се способни да придонесуваат во економијата. Социјалната праведност е важна цел на политиката за здравје. Доколку во земјата возрасните групи способни за работа се поздрави (на пример подолг живот, понизок морталитет, зголемена способност за совладување на секојдневните обврски и поголема флексибилност), тогаш во една национална економија би се очекувало да расте и вкупниот аутпут (БДП) и неговиот квалитет. Доброто здравје, исто така може да има повратни ефекти за индивидуите, домаќинствата и фирмите со повисок доход, кој за возврат ќе дозволи повисок животен стандард и поздрав животен стил. Постојат два начина во кои доходот може да влијае врз здравјето: прво, преку директен ефект на материјалните услови кои имаат позитивно влијание врз биолошкиот опстанок и здравјето и второ, преку ефект врз општественото учество, односно можноста да се контролираат животните околности и чувството на безбедност.

Здравјето на индивидуата зависи од многу фактори: генетските предиспозиции, животниот стил, животните и работните услови (пристап и употреба на здравствена заштита, образование, богатство, домаќинство, занимање) и општите социјално економски и културни услови и околината. Некои од овие детерминанти имаат влијание и врз

креирањето на здрава економија. Едноставно, здравјето придонесува за економски резултати како на индивидуално така и на национално ниво, главно преку четири компоненти:

- Поголема продуктивност на трудот;
- Поголема понуда на работна сила;
- Образование и обуки; и
- Заштеди и инвестирање во физички и интелектуален капитал.

Продуктивност на трудот. Познато е дека од индивидуи со добра здравствена состојба може да се очекува и повеќе да произведат за еден час работа. Од една страна, продуктивноста може директно да се зголеми со помош на физичката и менталната активност. Од друга страна, поголемата физичка и ментална активност на индивидуите може исто така да ја направат подобра и поефикасна употребата на технологијата, машините или опремата. Да го проследиме и следниов начин: доколку во економијата расте количеството на добра и услуги по работник (output per worker), тоа значи дека расте и количеството на добра и услуги по жител (output per capita). Тогаш, во ваков случај се зголемува продуктивноста, се зголемува производството и достапноста на различните добра и услуги и доведува до зголемување на материјалното богатство, односно на нивото на животниот стандард на популацијата. Од ваквата работна сила може да се очекува поголема флексибилност на промените во работните задачи и обврски, на промените во економијата и организацијата на труд и друго.

Понуда на труд. Влијанието на здравјето врз понудата на работна сила е теоретски амбициозно. Доброто здравје се одразува на зголемувањето на бројот на денови поминати во

добра здравствена состојба, така што на индивидуата ќе и овозможи и друга работа или слободно време. Но, здравјето исто така влијае на одлуката да се понуди работната сила преку влијанието на плати, желби и очекуван животен век. Ефектот на здравјето врз работната сила преку секој од овие интермедијарни фактори не е секогаш очигледен. Од една страна, доколку платите се поврзани со продуктивноста, тогаш работниците кои се наоѓаат во добра здравствена состојба се попродуктивни. Од овие здравствени придобивки се очекува да се зголемат платите, а оттука и мотивацијата кај индивидуата да ја зголеми понудата на работната сила (ефект на супституција). Од друга страна, да се биде здрав, значи дека има можност за повисока заработка, а оттука и порано повлекување од работната сила (ефект на дохот). Начинот на кој здравјето влијае врз индивидуалните желби, исто така, може да влијае и врз економските резултати. Со подобрување на здравјето, работењето станува се полесно и оттука индивидуата е

Во економијата со доховен диспарат помеѓу богатите и сиромашните, може да се очекува здравствени загуби наместо добивки за популацијата

подготвена да преземе повеќе работни обврски во замена на слободното време.

Образование. Во согласност со теоријата за човечкиот капитал, пообразованите индивидуи се попродуктивни и имаат повисоки заработки. Децата со подобро здравје и здрава исхрана имаат тенденција да постигнат повисоко образование.

Подоброто здравје во пораните години индиректно придонесува за идна продуктивност. Многу често, бидејќи доброто здравје е често поврзано со очекуван подолг живот, индивидуите со добра здравствена состојба би имале повисока стимулација да инвестираат во образование и обуки, така што стапката на депрецијација на потребните вештини би била помала.

Заштеди и инвестирање во физички и интелектуален капитал. Состојбата на здравјето на индивидуата или на популацијата не влијае само на нивото на доход, туку и на дистрибуцијата на овој доход помеѓу заштедите и потрошувачката и подготвеност да се преземе инвестирање. Индивидуите со добро здравје имаат поширок временски хоризонт и нивната стапка на заштеда може да биде повисока отколку стапките на заштеда на индивидуите со сиромашно здравје. Популацијата чиј животен век се зголемува, може да има повисоки заштеди. Но, сето ова исто така би резултирало со повисока наклонетост кон инвестирање во физички или интелектуален капитал.

Влијанието на економијата врз здравјето

Односот помеѓу продуктивноста и животниот стандард има длабоки импликации за една владина политика. Владите за да го зголемат животниот стандард, неопходно е да ја зголемат продуктивноста под претпоставка дека работниците го имаат стекнато најдоброто знаење и вештини, ги имаат потребните средства за производство на добра и услуги и имаат знаење и пристап како рационално да ја искористат најдобрата расположлива технологија. Меѓутоа суштината е друга. Неопходно е изградба на здрав систем на индустриски

односи. Потоа, креаторите на политиките да имаат влијаение врз животниот стандард.

Социјалната карактеристика на економскиот раст се препознава во обезбедувањето на економски ресурси кои ќе овозможат намалување на сиромаштијата, инвестирање во квалитено образование и здравствена заштита, односно придонесуваат за одржливост на функционирањето на финансискиот систем. Доколку доброто здравје е често поврзано со очекуван подолг живот, индивидуите со добра здравствена состојба би имале повисока стимулација да инвестираат во образование и обуки, така што стапката на депрецијација на потребните вештини би била помала. Популацијата чиј животен век се зголемува, може да има повисоки заштеди, а сето тоа би резултирало со повисока наклонетост кон инвестирање во физички или интелектуален капитал, но од друга страна ги зголемува трошоците за здравствена заштита. Обезбедувањето на нови и подобри технологии овозможува економски просперитет и зголемена продуктивност. Од друга страна здравствената технологија повторно придонесува за зголемување на трошоците од аспект на услугите за превенција и лекување. Исто така, оправдано насочените финансиски средства за истражување и развој може да обезбедат нови производствени и потрошувачки модели кои ќе овозможат разумно користење на природните ресурси, намалените количини на отпад и загадување на водата и воздухот.

Инвестирањето во човечкиот капитал, односно инвестициите во социјалната инфраструктура подразбираат вклучување на активности, кои првенствено се однесуваат на образованието, здравството и здравствената

заштита. Денес, на нив им се припишува сè поголемо значење во постигнувањето на забрзан и усогласен економски и

Здравјето придонесува за економските резултати и на национално ниво, главно преку 4 компоненти

социјален развој. Од овие концепции за човечките ресурси и за инвестициите за човечкиот капитал, во модерната граѓанска теорија се појавува тенденција во која вложувањата за заштита на здравјето сè повеќе се разгледуваат од аспект на нивната економска предност, односно од аспект на материјалните ефекти кои можат да ги донесат. При истражувањата на здравствените резултати од постигнатите вложувања во заштита на здравјето се користат индиректни мерки за да се утврди колку тие вложувања придонеле во намалувањето на смртноста, неспособноста за работа, губењето на работната способност и друго. При пресметката на ефектите од тие вложувања се користат неколку методи. Најчесто се користат пресметките на трошоците што се прават за личноста, додека таа не се оспособи за работа, како и проценка на изгубената заработувачка која настанува како резултат на прерана смрт, губење на работното време заради смрт и на трошоците за лекување. Другите методи ја мерат вредноста на работата односно продуктивноста што се постигнува со искоренување или спречување на болест. Најкомплексна е методата со која се одредува придонесот на здравствените програми во зголемувањето на националниот доход и забрзување на економскиот развој. Резултатите од повеќето истражувања во врска со искоренувањето на некои болести покажуваат дека

доходот што се добива од тоа што работниците остануваат во процесот на производство го надминува трошокот за искоренување на болестите.

Важна компонента за зголемување на животниот стандард е просперитетот на индивидуите и општеството што е

поврзан со подобро здравје преку материјалните и психосоцијалните начини. Социјално економскиот развој на здравјето, на пример опсервацијата дека групите кои имаат повисок социјален и економски статус во земјата се поздрави од оние кои се наоѓаат на понизок степен. Ова е едно од главните и комплексни истражувања што се однесуваат на детерминантите на здравјето. Еден дел од истражувањето се однесува на тоа дека добрите економии обезбедуваат доход на учесниците, овозможувајќи им повисок материјален животен стандард, а другиот дел очевидно вклучува комплексни психосоцијални начини помеѓу подобреното дневно домашно окружување и секојдневното работно окружување и намаленото ниво на стрес (или зголемените ресурси и поддршката за совладување на стресот), кои влијаат врз здравјето. Невработеноста дава јасен пример: недоброволната невработеност на индивидуите доведува до здравствени проблеми кои можат да предизвикаат самоубиство и насилство или штета на сопствениот животен стил (на пример, консумирање на тутун и алкохол) за разлика од оние кои се вработени. Условите за работа претставуваат друг пример. Како работодавачите ќе го структурираат работното место, на пример да осигурат безбедност на работното место на нивните вработени или да им овозможат флексибилност во организацијата за грижа на

нивните деца или грижа за постарите луѓе може да биде важна детерминанта на здравјето. Сосема друг дел се однесува на страна на индивидуалната интеракција на одредено работно место. Просперитетните економии имаат капацитет да ги подобрат националните програми (како што се инвестициите во образованието).

Според податоците на Државниот завод за статистика, во 2010 година процентот на сиромашни лица во Република Македонија изнесува 30.9%. Анализирани по профили, најранливи групи се повеќечлените домаќинства имајќи го предвид фактот дека 47.3% од сиромашните живеат во домаќинства со 5 и повеќе членови. Стапката на сиромаштија кај невработените е 41.8%, односно 44.8% од сите сиромашни се невработените лица. Образованието на главата на домаќинството, исто така, влијае на бројот на сиромашни лица. Заклучокот е дека зголемениот аутпут (БДП) и вработеност значат просперитет, а зголемениот доход и богатство не гарантираат здравствени придобивки. На пример, индустриското производство може да ја загадува физичката и природната околина, доколку таа не е набљудувана и регулирана. Или зголемувањето во производството и потрошувачката може да биде поврзано со производите што имаат потенцијално негативни последици врз здравјето, како што се производите од тутун или помалку нутриционистичка храна. Во економија во која постои доходовен диспаритет помеѓу богатите и сиромашните, може да се очекуваат здравствени загуби наместо добивки за нејзината популација. Овие загуби, можат исто така да бидат сериозни во периоди на економска контракција отколку во услови на раст и развој.